

מאי ישמור על צבי הים?

תנופת בנייה, זיהום סביבה, רשתות דייגים ועוד סכנות. על מלחמתם המתמדת של המרכז הארצי להצלת צבי-ים. מירוץ לחיים

מאת זאב ימאי

בשנות ה-30 של המאה הקודמת, צבי הים נחשבו למעדן לאינני טעם, וכ-2,000 צבים ניצודו לצורך זה מדי שנה באגן הים התיכון המזרחי ויובאו לאירופה. ייתכן ועדיין קיים פה ושם צייד צבי ים למאכל, אבל הוא בגדר חשד כללי בלבד (אינן מקום לטיעון נגד היישובים שאזכרו בכתבה).

הרס החופים החוליים הנדרשים לקינון, פציעות ומוות כתוצאה ממפגש עם דייגים רשלנים (הצבים מסתבכים ברשתות ובקרסים) וזיהום הים והחופים, הם שלושת הבעיות הקשות עימן מתמודדים צבי הים בחופי ישראל.

רשות הטבע והגנים עוסקת זה עשרות שנים באישוש אוכלוסיות צבי הים, כשחלק מרכזי בעבודה הוא פיקוח בעונת הרבייה, ניטור יומיומי של קטעי החוף החוליים ואיסוף הביצים לחוות ההטלה, כשלאחר מכן מתבצע מעקב אחר הבקיעות. במסגרת תוכנית רחבת היקף להצלתם הוקם במרץ 1999 המרכז הארצי להצלת צבי הים.

המרכז להצלת צבי הים הוקם בבית-הספר הימי מבואות-ים במכמורת, והוא עושה שימוש במתקני המגמה לחקלאות ימית. המרכז מטפל בכל סוגי הצבים החיים בים התיכון וגם עוסק בהצלת הצב הרך, שאוכלוסייה גדולה שלו מצויה בסמוך למרכז. כמו כן עוסק המרכז בחינוך ובהגברת מודעות הציבור ומשמש כמנוף הסברתי לשמירה על הסביבה הימית ועל חוף הים.

צבוני ים

על סף כליה

צבי הים מיטיבים לשחות ולצלול, וחלקם חיים במרחבי הימים והאוקיינוסים. הצבים הם מינים נודדים, והם עשויים לגמוא אלפי קילומטרים במעבר מאיזורי גידולם לאתרי הרבייה, המצויים על החוף. מדינות הים התיכון שותפות בתוכנית אזורית העוסקת בשמירת אוכלוסיות צבי הים במסגרת אמנת ברצלונה. בים התיכון יש כיום שלושה מיני צבים מתוך שמונה הקיימים בעולם, וכולם בסכנת הכחדה: צב ים חום (Carreta carreta), צב ים ירוק (Chelonia mydas), וצב ים גלדי (Dermochelys coriacea).

א פריל נולדה סמוך למסעדה הומה אדם על אחד מחופי ישראל. מכיוון שאפריל היא צבת ים, היא נוהגת לחזור מדי שנתיים למקום שבו נולדה, כדי להשלים את מעגל החיים ולהטיל בחוף הולדתה את ביציה. כך, בגף אחורית חסרה, ככל הנראה כתוצאה מפגיעות הקשורות באדם, היא זוחלת בכבדות על החוף ומחפשת מקום להמשיך את השושלת. פעם היא מטילה מתחת לפח הזבל, ופעם על חול מגרש הכדורעף.

למזלם של הצבוני הקטנים, כל ההטלות של אפריל דווחו למרכז הארצי להצלת צבי ים, ששלח פקחים לאסוף את הביצים ולהביאן אל חוף מבטחים, כדי שעם בקיעתן לא יימשכו הקטנטנים בטעות אחר אורות מלאכותיים הבאים מכיוון החוף במקום אל הים, ובכך יגזרו על עצמם מוות. בהטלתה האחרונה לא אותר הקן ואורות המסעדה משכו את הצבוני אליה. הסועדים המבוהלים הם שהתקשרו לדווח. "בתחילה דיווחו על ארבעה צבים קטנים, אבל מהר מאוד גילינו שהיו יותר. הרבה יותר", מספר **יניב לוי**, מנהל המרכז הארצי להצלת צבי ים ברשות הטבע והגנים.

מתחת לרגלי הסועדים מצאו הפקחים עשרות צבוניו באורך של ארבעה סנטימטרים מתרוצצים בבעתה. בסוף הלילה נמצאו כל הצבים למעט ארבעה, שהמזל לא האיר להם פנים והם נדרסו למוות במגרש החנייה.

שחרור צב ים לאחר שיקום

מתחת לרגלי הסועדים מצאו הפקחים עשרות צבונים באורך של ארבעה סנטימטרים מתרוצצים בבעתה. בסוף הלילה נמצאו כל הצבים למעט ארבעה, שהמזל לא האיר להם פנים והם נדרסו למוות במגרש החנייה

הדייג והצב

מדי שנה נאספים בחופי ישראל כמה צבי ים פצועים, חלשים או מזוהמים בשמנים. בעבר, הטיפול בצבים אלה נעשה במקומות שונים, מרביתם ללא מתקנים מתאימים להחזקת הצבים בתקופת ההחלמה, ועל ידי מטפלים שונים, שהיו על פי רוב חסרים את הידע המתאים לטיפול בבעלי חיים מיוחדים אלה. היום, כל צב המגיע למרכז עובר הליך קליטה ואבחון, ובדיקות מקיפות המעידות על מצבו הבריאותי וקובעות את אופן אחזקתו. לאחר מכן מסירים מהצב טפילים ומזהמים, מטפלים בפצעיו ולוקחים ממנו דגימות לבדיקות דם, צואה ובדיקות בקטריולוגיות ופריזיטולוגיות. במקרה הצורך מבצעים צילומי רנטגן וניתוחים. כל הטיפולים מתועדים בתיקי מעקב רפואיים ומסמנים את הצבים בתגי מתכת מיוחדים, כדי לזהותם בתצפיות חוזרות. דגימות הדם נעשות בבית החולים שיבא בתל השומר, באדיבותו של פרופ' אורי מרטינוביץ,

לסביבת העבודה. "רוב הדייגים מודעים לכך שעבודתם גורמת נזק לא מועט לסביבה ולבעלי חיים ימיים. אחד הדייגים, אורי, תפס בטעות צבת ים חומה ללא רוח חיים. "בעזרת צינורית הוא הנשים אותה כפי שלימדתי אותו בעבר והיא החלה לזוז", מספר לוי. אורי הדייג מיהר להתקשר למרכז וביחד עם לוי העביר את הצבה להתאוששות. חודש לאחר מכן, כשהצבה התאוששה, הוחלט לשחררה. "זה היה מרגש", מודה לוי, "הורדנו אותה אל המים ועקבנו אחריה במשך דקות ארוכות, מנופפים לה לשלום ומאחלים לה בהצלחה

מנהל מחלקת המופיליה. הטיפולים הוטרינריים הם באדיבות ד"ר רוני קינג, וטרינר רשות הטבע והגנים. את צילומי הרנטגן, הניתוחים והשימוש במרפאות, תורמים ד"ר צחי איזנברג וד"ר גיל בלומן. את הטיפול השוטף, הדורש מדי יום ניקוי מכלים, הזנה וטיפולים תרופתיים, עושים בהתנדבות תלמידי בית הספר הימי מבואות-ים. חלק ניכר מהצבים הפצועים המגיעים לטיפול נפגעו מספינות דייג מסוג מכמורתן, הגוררות אחריהן רשת הגורפת דגים מקרקעית הים. בקרב הדייגים יש גם כאלה אשר דואגים

חוף אכזיב

לאחר מכן עולה הנקבה אל החוף בשעת לילה, מאתרת מקום מתאים, וחופרת בחול קן בעומק של כ-60 ס"מ, בו היא מטילה כ-80 ביצים. עונת הרבייה של צבי הים בישראל היא בין מאי לאוגוסט. זוהי גם העונה שבה בני האדם נופשים בחופים ונוכחותם מפחידה את צבי הים, הנמלטים חזרה אל המים. במקרה הגרוע יותר, הם נמחצים תחת גלגלי כלי הרכב הנוסעים באופן בלתי־חוקי על החוף.

התקנה קובעת בין השאר, כי אין להקים מבנים עד למרחק של מאה מטרים מקו המים, כך שגם צבים יכולים לקנן בחוף הים. אלא שהחוק לא תמיד נשמר וחופים רבים נמצאים בתנופת פיתוח ובנייה. קולר מוסיף, כי אורות היישובים והכבישים הסמוכים לחוף מושכים אליהם את הצבונים הבוקעים בשעות הלילה. "הם מזהים אותם בטעות כגלי הים, מתרחקים מהים אל היבשה, שם הם מוצאים את מותם על ידי כלי רכב, טורפים, התייבשות או גוויעה ברעב. לאורך 190 הקילומטרים של חופי ישראל נותרו רק קטעים בודדים ללא מקורות אור מלאכותיים. חלקם הוגדרו כשמורות טבע".

בעונת הרבייה של צבי הים עוסקים פקחי רשות הטבע והגנים בסריקת חופי הארץ אחר

רוב חייהם מבליים הצבים בים הפתוח, הם מתחילים את דרכם בעולם החולי, בו בקעו מהביצים שהטמינה אמם בחול חודשיים קודם לכן. "כעבור שנים, עם התבגרותה המינית, תשוב הנקבה לאותו המקום בדיוק כדי להטיל את ביציה. לקראת עונת הרבייה, נודדים צבי הים מרחק של אלפי קילומטרים, מאזורי ההזנה אל חופי ההטלה, מולם הם מזדווגים. מספר שבועות

בדרכה החדשה. זה אומנם היה מקרה מוצלח אחד, אולם ברוב המקרים, במפגש בין הדייג לצב הים, לאחרון אין סוף טוב.

בעקבות צב הים

"הישרדותם של צבי הים תלויה באופן מוחלט בחוף חולי, שקט ונקי, שלא פותח על ידי אדם", אומר **זאב קולר**, עד לאחרונה ביולוג מחוז מרכז, שמספר כי אף על פי שאת

צב ים במרכז הארצי להצלת צבי ים

דו קיום

מספרי הטלפון המפורטים בהמשך. במקרים של הטלות ובקיעות, אל תפריעו לצבים. בעת טיולים בחופים בימי סערה ובימים שלאחריה, פיקחו עיניים – בין ערימות הפלסטיק, האצות והזפת, תמצאו צבים חלופים הזקוקים לטיפול, כדי שיהיו מסוגלים לחזור לים. הודיעו לנו כדי שנשלח פקחים. צריך לזכור שמבחינת הצבה, בני אדם הם אויב. אם היא תעלה אל החוף פעמיים-שלוש ולא תטיל, בגלל הפחד, קיימת סכנה שהיא תטיל את הביצים בתוך הים והצבונים ימותו.

מהי שאיפת המרכז?

"שהצבים יחזרו להטיל בחופי ישראל, ושכרישי הנדל"ן יבינו את חשיבות הסביבה ויחד עם בעלי המרונות והנמלים יתקנו את הנזק שהם גרמו. כרגע, יותר ויותר חופים אינם מתאימים להטלה בגלל הבנייה הסמוכה לקו המים, אשר הורסת הרגל בן מאה מיליון שנים".

לדיווח על הטלה, בקיעה או צב ים פצוע, צרו קשר עם המרכז הארצי להצלת צבי ים:

מוקד רשות הטבע והגנים,
טל': 02-5005444
או ישירות לביפר של ניב לוי:
03-6106666, מנוי מספר 26539

סיור: מראש הנקרה עד גן לאומי אכזיב ותצפית על שמורת טבע נחל כזיב

מאת: ג'זל חזן, מנהלת שמורת טבע עין-אפק, רשות הטבע והגנים.
סוג: מסלול הליכה משולב בנסיעה ברכב או אופניים.
משך הסיור: שעה וחצי עד שלוש שעות.

כחמישה קילומטרים מפרידים בין ראש הנקרה לגן לאומי אכזיב, חמישה קילומטרים של חוף ים עם מפרצונים, גלים שוצפים, סלעי כורכר וטבלאות גידוד. כ-800 מ' מצומת ראש הנקרה, בסמוך לכניסה לכפר הנופש של ראש הנקרה, נפנה שמאלה לכיוון חוף הגליל המערבי.

נמשיך דרומה ונחלוף מימין על פני חוף הרחצה בצת. הביטו היטב ותראו איזור מגודר – זוהי חוות הקינון של צבי הים. בחופים החוליים של שמורת טבע חוף ראש הנקרה, מטילות בקיץ נקבות של שני מיני צבי ים את ביציהן בקיץ: צב ים חום וצב ים ירוק. צבי הים הם זוחלים גדולים, שמשקלם מגיע אף למאות קילוגרמים. האיזור בו אנו מטיילים מהווה את רצועת החוף הצפונית ביותר שבה מטילים צביי-ים בישראל. מדי שנה מתגלים קינים ספורים של צבי ים ופקחי רשות הטבע והגנים מעתיקים את הביצים לחוות הקינון המגודרת כדי לשמור עליהן מפני רמיסה או טריפה. בשמורה זו חיים גם מיני בעלי-חיים נוספים, ביניהם: שועל מצוי ומכרסמים שונים, סרטן החולות, שחפים וחופמים למיניהם.

הצמחים הנראים על סלעי הכורכר ובאיזורים החוליים, עמידים מפני רסס המלוח ומצליחים להתקיים, בהם: קריתמון ימי, עדעדד יווני, חבצלת החוף, עדעדד כחול, לוטוס מכסיף ועוד. אגף שימרו על החוף ועל ניקיונו, והחנו את כלי הרכב רק במקום המיועד לכך. בהמשך, כביש הטיילת חוצה שפך נחל רחב. זהו נחל כזיב היוצא אל הים מצפון לגן לאומי אכזיב. בקטע חוף זה חצינו שני שפכי נחלים גדולים וחשובים בגליל המערבי: נחל בצת ונחל כזיב. נמשיך בטיולנו עד שנגיע למגרש החנייה של גן לאומי אכזיב ונכנס לביקור בתחום הגן הלאומי. כאן שכנה בעבר העיר אכזיב, שנוסדה בתקופה הכנענית התיכונה (מאה 18 לפסה"נ). כיום זהו אתר עתיקות בעל חוף רחצה ייחודי, תצפית עוצרת נשימה אל הים, ונופש פעיל – מדשאות, שולחנות פיקניק, חורשת צל, מתקני צלייה (מנגל), מתקני שעשועים, מקלחות, שירותים, תחנת עזרה ראשונה, מזנון ובמה לאירועים.

לאחר הסיור בגן לאומי אכזיב נמשיך לשמורת טבע נחל כזיב, מרחק נסיעה של כחצי שעה מהגן הלאומי. מגן לאומי אכזיב, ניסע על כביש מס' 4 צפונה לצומת בצת. משם נפנה מזרחה בכביש 70, נעבור את העיירה שלומי, ונמשיך עד צומת פארק גורן (יש שילוט). נכנס לפארק ונגיע למצפור המונפור, שם תמצאו תצפית מרהיבה על נחל כזיב והמבצר הצלבני ומסלולי הליכה.

גן לאומי אכזיב, על כביש 4. 04-9823263, כניסה חינם למנויים. שמורת טבע נחל כזיב פתוחה לקהל הרחב. על כביש 89 מערבה עד עין חרדלית (מדרום למושב עבדון).

לבגרות מינית, כדי להמשיך את השושלת". צבת ים ירוקה תטיל שלוש פעמים בעונת רבייה, כ-120 ביצים בכל הטלה. צבת ים חומה תטיל פעמיים בעונה, כ-80 ביצים בכל הטלה. אוכלוסיית צב הים הירוק בישראל קטנה ביותר, ומספר הנקבות המטילות אינו עולה על עשר.

כיצד יכולים האזרחים לעזור בהצלת צבי ים? "אוכלוסיית צבי הים נמצאת לאורך כל חופי הארץ בצורה הומוגנית פחות או יותר. אם אתם רואים הטלה, בקיעה או צב ים פצוע, צרו קשר עם המרכז להצלת צבי ים באמצעות

קינים. את הראיון עם לוי ערכנו בעת שסרק את חופי נתניה: "הבוקר מצאנו קן עם 89 ביצים של צבת ים חומה. עקבנו אחר עקבותיה, גילינו את הקן ואספנו את הביצים לצידנית. עכשיו אנחנו בדרך לחוף בתחום שמורת הטבע להפקידם בחווה מגודרת. אם הצבים יבקעו בחוף המתאים להטלה, גם הדור הבא יגיע אליו בבוא העת – וינצל. עקבות הצבה נראים כמו עקבות טרקטורון. הצבים עולים מהים, משאירים בחוף סימני חפירות ואדמה הפוכה, וחוזרים חזרה אל המים. בסופו של דבר, רק אחוז בודד מגיע